

ÕPIK, Paul, eelmise vend, rahandustege-
lane, sünd. 10. I 1888 Tallinnas meriväe üleaja-
teenija-allohviteri pojana, oli aa. 1907—09 Tal-
linna gaasi- ja veevärgi kontori ametnik ja õp-
pis aa. 1909—13 Riia polütehnikumis, kus lõpe-
tas a. 1913 kaubandusosakonna. Olnud aa.
1912—13 Viljandi krediitühingu ärijuht, as-
tus Ö. a. 1913 sõjaväe-teenistusse ja võttis
aa. 1914—17 ohvitserina osa maailmasõjast.
Nov. 1918 astus ta Rahaministeeriumi arve-

osakonna juhatajana ametisse, määrati mais 1923
Riigikassa juhatajaks, det. 1925 Eesti Panga
direktoriks ja jaan. 1928 äsjaasutatud Pika-
laenu Panga presidendiks. Riigikassa juha-
tajana oli ta omal ajal ühtlasi tegev I Juurde-
veo-Seltsi raudtee hoolekande juures valitsuse
direktorina ja on 1924. a.-st senini (1929)
toiminud riigi trükikoja nõukogu esimehena.
Erapooletu asjatundjana on Ö. leidnud omal
alal üldise tunnustuse. T.

Ü.

ÜXKÜLL, Johann v., Eestimaa mõisnik
XVI a. s., pärit Ü.-ide soo Ravila-Riisipere
harust, varasem elulugu teadmata. Ü. oli
Rannamõisa (Tallinna lähedal) ja Riisipere
(Harjumaal) mõisa omanik. Oma talupoja
Suurepere Madise ebainimliku käitlemise pä-
rast, millest saadud vigastuste tagajärjel see
suri, suleti Ü.-ile jaan. 1535 Madise venna,
Tallinna kodaniku, kiviraiuja Nikolas'e pal-
vel pääs Tallinna. Kui Ü. sellest hoolimata
Tallinna ilmus, lootes oma soo kaugeleulatu-
vaile suhetele, vangistati ta kohtufoogti Both
Schröder'i korraldusel ja tunnustas oma süü,
pakkudes linnale suurt tasu enda vabastamise
eest. See pakkumine lükati tagasi ja Ü. hu-
kati 7. V 1535 sisemise ja välise Harjuvärava
vahel Tallinnas, peale seda kui ta samal päe-
val oli teinud oma testamendi (hoitakse alal
Tallinna linna-arhiivis). Kahtlemata oli raad

vormiliselt õigustatud sääraselt talitama, sest
Tallinnas maksev Lüübeki õigus määras koh-
tumõistmise kuriteo koha järgi. Sellegipärast
kardeti Tallinnas kättemaksu rüütelkonna
poolt, sest hukatu lellepöeg Konrad v. Ü.
tõstis Rootsi kun. Gustav Vaasa (vt.) juures
kaebuse linna peale; samuti kaebas rüütel-
kond ordumeister Hermann v. Brüggeneý'le
linna peale. Neil kaebusil polnud siiski muid
tagajärgi, kui et Harjuvärav kinni müüriti.
Alles Vene aja alul avati väravast uuesti lä-
bikäik, mispärast sellesse suunduv tänav ni-
metati vene keeles »uueks tänavaks«.

Russow; E. v. Nottbeck u. W. Neu-
mann, Gesch. u. Kunstdenkmäler d. Stadt
Reval I (1904), lk. 48; E. v. Nottbeck,
Die alte Criminalchronik Revals (1884); G. O.
Hansen, Gesch. d. Geschlechts derer v.
Üxküll (1900). O. G.

Õ.

ÕIS, vt. WULFF.

Z.

ZAMOYSKI, Jan, Poola riigimees, sünd.
1. IV (19. III?) 1542 Skokovis (Kulmi pala-
tinaat Poolas) Chelmi kastellaan Stanislaus Z.
pojana. Siirdunud kalvinismi, kasvas isa ka
poja vastavalt selle usu õpetusile. Õppinud
õigusteadust Pariisi ja Strassburgi ülikoolis,
lõpetas Z. studiumi Paduas ja astus siis
kodumaal riigiteenistusse. Juba 1572. a.
interregnumi aegsetes seimides tõusis Z. šljähta
juhiks. Osalt just Z. mõjustusel valiti Anjou'
hertsog Henri Valois Poola kuningaks. Vii-
mase lahkudes troonilt on Z. olnud tugevasti
kaasamõjuv, et Poola sai Stephan Bathory's
(vt.) rahvusliku kuninga, mis märgitseb üht-
lasi riikliku mõtte tõusu Poolas. Kõik järg-
nevad Stephan Bathory nimega seotud uuen-
dused Poola riiklikus elus ja osalt ka välis-
poliitilised üritused on alati oma algatu-
selt viidavad tagasi Z.-le, kelle Bathory oli
nimetanud riigi suorkantsleriks ja kroonu
suurhetmaniks (1580). Olles populaarne

šljähtičite juures, oli Z. nagu Bathorygi vi-
hatud magnaatidelt. Bathory surnud, raskenes
Z. seisund osaliselt, teiselt poolt aga avanes
talle võimalus pääseda troonile, sest et ta oli
abielu kaudu suguluses Bathoryga. Z. loo-
bus avanevast võimalusest, toetades ema poolt
Jagellonest põlvneva Rootsi troonipärija kan-
didatuuri, kes Sigismund III-na ka troonile
valiti. Sigismundi võistleja, Austria erts-
hertsog Maximiliani, kes püüdis end relvade
abil panna maksma, võitis Z. ja võttis vangi
Pitšeni juures (1588). Hiljemini on Z. sat-
tunud vastollu Sigismund III-ga, sest viimane
oli liiga austriasõbraline. Ka Poola vastu-
reformatsiooni loos kuulub Z.-le silmapaistev
koht. Vististi juba Z. Itaalias olles on sündinud
muutus tema usulistes vaadetes, mille tagajärjel
ta pöördus tagasi katoliku kiriku rüppe. Hil-
jemini on Z. eriti soodustanud jesuiitide asumist
Poolasse, kuid seejuures pole ta läinud ka
dissidentide vastu kunagi kuni fanaatilise